

TOELICHTING BIJ RI&E EN PLAN VAN AANPAK SCHEMA

Inleiding

In Noord-Holland werken ruim zesduizend vrijwilligers in natuur en landschap die voor ondersteuning zijn aangesloten bij Landschap Noord-Holland. Ze doen dat met veel genoegen en even zo veel passie. Volgens verscheidene onderzoeken zijn er dan ook weinig bezigheden zo helend en gezond als werken in de natuur. Je zou daardoor haast vergeten dat ook aan vrijwilligerswerk in natuur en landschap risico's kleven. Door de regel zijn deze risico's klein, maar in een aantal gevallen kunnen ze ook groot zijn of zijn de risico's dan wel klein, maar de gevolgen groot als het toch misgaat.

Helaas hebben nog al wat natuur beherende vrijwilligersgroepen een blind vertrouwen in een probleemloos bestaan. Ze laten daarom na om een Risico Inventarisatie en Evaluatie (RI&E) te maken en een Arbo plan op te stellen. "Ach, wij kijken heus wel uit, we doen echt geen gekke dingen", is dan nog al eens de redenering. "We willen werken, geen telefoonboeken schrijven". Vooral groepen die maar een paar keer per jaar aan de slag zijn of slechts lichte werkzaamheden verrichten, denken geregeld zo.

Natuurlijk hoeft het ontbreken van een RI&E niet te betekenen dat er onverantwoordelijk gewerkt wordt. Maar de ervaring heeft de afgelopen jaren wel geleerd dat iedere vrijwilligersgroep met de nare gevolgen van een ongeval of calamiteit te maken kan krijgen. Behalve met de consequenties voor het slachtoffer blijken werkgroepen daarbij ook te maken te krijgen met de Inspectie SZW en verzekeringsmaatschappijen die zich met de aansprakelijkheid bezighouden. Hoewel de Arbo wet het opstellen van een RI&E in zijn algemeenheid voor vrijwilligers niet verplicht stelt, blijkt de praktijk voor natuur beherende vrijwilligers anders te zijn. Door de aard van de werkzaamheden of de aanwezigheid van zogenaamde 'biologische agentia', zijn veel natuur beherende vrijwilligersgroepen wel wettelijk verplicht een RI&E te maken. Bovendien geldt dat verzekeringsmaatschappijen en de Inspectie SZW bij calamiteiten, direct willen zien hoe over mogelijke risico's is nagedacht en wat voor maatregelen er vooraf genomen zijn. Dat komt eigenlijk weer neer op het kunnen tonen van een RI&E.

Om de vrijwilligersgroepen zoveel mogelijk te faciliteren bij het naleven van hun Arbo verplichtingen heeft Landschap Noord-Holland een RI&E schema ontwikkeld waar direct een plan van aanpak aan is gekoppeld. Dit invulschema laat zien dat voor een goede RI&E geen telefoonboek hoeft te worden geproduceerd, maar dat een zorgvuldige voorbereiding op veilig werken een kwestie van even goed nadenken en een goede voorbereiding is.

Inventariseren van de risico's

In het schema staan zes categorieën van risico's:

- Risico's die te maken hebben met de samenstelling van de groep
- risico's die samenhangen met de werkzaamheden die worden verricht
- risico's die voortkomen uit de gebruikte gereedschappen
- risico's die voortvloeien uit de plek waar gewerkt wordt
- risico's die worden veroorzaakt door weersomstandigheden
- risico's die worden gecreëerd door beestjes (bijvoorbeeld teken), beesten (bijvoorbeeld grazers) en omstanders.

a. Risico's die te maken hebben met de deelnemers van de groep.

Aan de samenstelling van de groep kunnen tal van risico's kleven. Denk daarbij om zaken als veel 65+, mensen met kwalen (hartkwalen, suikerziekte, epilepsie, psychische stoornissen of

problemen, moeilijk ter been zijnde mensen, doofheid e.d.), veel kinderen of pubers, mensen die geen Nederlands spreken, eigenwijze persoonlijkheden, onervaren mensen, veel wisselende mensen, enz. Houdt als groep altijd een lijst bij waar de deelnemers van uw groep op geregistreerd staan. Noteer daarbij relevante informatie als adres, wie te waarschuwen bij calamiteiten, medische zaken waarmee rekening moet worden gehouden, of de betreffende persoon ervaren is of niet en wie in het bezit is van een EHBO of BHV diploma.

b. Risico's die verbonden zijn aan de werkzaamheden die worden verricht.

Vrijwilligers in natuurbeheer of inventarisatiewerk verrichten allerlei werkzaamheden waaraan kleinere en grotere risico's verbonden zijn. In veel gevallen zijn die activiteiten gebonden. Zo gaat een reeks van risico's samen met zagen bij bosbeheer, onderhoud van hoogstamfruitbomen of bij het knotten. Denk daarbij aan snij- en zaagwonden, verwondingen door van de ladder vallen, kneuzingen of breuken door vallende, zwiepende of wegdraaiende stammen en takken. Bij hooien zijn er vooral weer risico's van blaren, rugblessures of verwondingen door de scherpe tanden van de hooivorken. Het schonen van sloten of poelen brengt weer risico's van blessures aan rug en armen met zich mee maar ook de kans op valpartijen, te water raken of besmetting van wonden. Zet alle soorten werkzaamheden die de groep verricht op een rij en inventariseer de mogelijke risico's die daarbij horen. Zie eventueel ook de Arbo Catalogus Hoveniers en Groenvoorziening of de Arbo Infobladen.

De frequentie van werken is eveneens medebepalend voor de risico's die gelopen kunnen worden. Als de groep bijvoorbeeld meerdere keren per week bomen zaagt, zijn de deelnemers meer ervaren dan als een groep dat 1 x per jaar doet. Geef daarom in het schema aan hoe vaak er gewerkt wordt en hoe vaak een bepaalde werkzaamheid wordt verricht.

c. Risico's die samenhangen met de gebruikte gereedschappen.

Iedereen beseft dat aan het gebruik van specifieke gereedschappen, bijbehorende risico's kleven. Zo creëert het gebruik van de motorkettingzaag risico's die je bij het gebruik van een handzaag veel minder hebt (bijvoorbeeld ernstige, diepe zaagwonden). En bij het gebruik van een lier loop je gevaar dat je bij het doorzagen van een boom bijna niet zal hebben. Maar ook minder gevaarlijk lijkende gereedschappen kunnen risico's met zich mee brengen. Het gebruik van een hark kan bij ondeskundig gebruik vervelende rugblessures veroorzaken. Ga na welke risico's aan het gebruik van specifieke gereedschappen kleven en geef aan welke maatregelen je genomen hebt om deze zo veel als mogelijk is te verkleinen.

d. Risico's die voortvloeien uit de terreinomstandigheden.

Ieder werkterrein levert specifieke risico's op. Denk daarbij aan de terreingesteldheid (met veel oneffenheden, drassige omstandigheden of met een spekglatte ondergrond, veel hekken waar je over moet, veel wateren waar je over moet, veel braam waar je langs of door moet) die kwetsuren kunnen veroorzaken. Verder kunnen in sommige terreinen (met bijvoorbeeld veel dood hout) bij wind takken uit de bomen waaien. Het kan ook voorkomen dat je met plantensoorten als reuzenberenklauw te maken krijgt die lelijke blaren kunnen veroorzaken. Sommige terreinen liggen in een volkomen open landschap of je moet er lang voor varen of lopen om ze te bereiken. Dit levert weer andere risico's op. Zo kan het bijvoorbeeld lang duren voor er hulp kan komen of is de plek voor ambulances zelfs niet bereikbaar. Op plekken met veel water is er het risico van te water raken en als dat gebeurt van onderkoeld raken. Kijk ook of de combinatie van risicofactoren nog extra complicaties oplevert. Bijvoorbeeld; een eiland ver weg in een veenweidegebied dat alleen per boot bereikbaar is levert niet alleen het risico op van te water raken, maar ook van het niet bereikbaar zijn voor hulpdiensten en extra gevaar bij onweer.

e. Risico's die gecreëerd worden door beestjes, beesten en omstanders.

Ondanks dat vrijwilligers goed werk verrichten voor de natuur, wil de natuur zich ook wel eens tegen hen keren. Bij het hooien van bloemrijke terreinen of het snoeien in bosplantsoen kunnen nog wel eens wespennesten worden verstoord. Ook kunnen vrijwilligers gemakkelijk teken oplopen, wat het gevaar van Lyme besmetting met zich mee brengt. Op plekken waar je in aanraking komt met buitenwater (bij baggerwerkzaamheden of het aanleggen van wilgentenen vooroevers) kan het gevaar van besmetting met de ziekte van Weil op de loer liggen. In rietlanden zitten nog al eens een groot aantal vervelende dazen en steekvliegen. Naast deze kleine beestjes kennen we ook grotere dieren die voor risico's kunnen zorgen. In steeds meer terreinen wordt gebruik gemaakt van grote grazers, als Hooglanders, paarden of landgeiten. Een enkele keer kan dat tot problemen leiden, als je tussen deze dieren door naar het werk moet. Ook minder spectaculaire medebeheerders kunnen risico's creëren. Denk daarbij aan schapen of lammeren die in de boomgaard grazen waar jouw groep net snoeiwerk moet doen of los lopende honden op je werkterrein.

Onderschat ten slotte nooit de risico's die omstanders of voorbijgangers kunnen opleveren. Kinderen kunnen zo maar ineens met gereedschappen aan de haal gaan die de groep ergens tijdelijk had gelegd. En voorbijgangers hebben niet altijd in de gaten dat ergens gezaagd wordt. Ook kunnen nieuwsgierige omstanders een risico vormen als ze mensen afleiden. Breng de mogelijke risico's die je op je eigen werkterreinen kan tegenkomen in kaart en meldt welke maatregelen je hierbij genomen hebt.

f. Risico's die voortvloeien uit weersomstandigheden.

Wie buiten werkt in natuur en landschap heeft altijd met het weer te maken. Natuur beherende vrijwilligers weten daarom als geen ander welke risico's hier aan vast kunnen zitten. Dat wil echter niet zeggen dat omtrent de gevaren altijd duidelijke afspraken zijn gemaakt. Laat staan dat deze op papier staan. Leg daarom vast wat de afspraken zijn bij naderend onweer, bij harde of stormachtige wind, bij (extreme) kou of warmte, bij gladheid door ijs of ijzel. Let hierbij ook op de Arbo richtlijnen die bij verschillende weersomstandigheden gelden. Zo mag er volgens deze richtlijnen geen zaagwerk in bomen worden verricht bij een windkracht harder dan 6. En bij warmte boven de 25 graden Celsius moeten er passende maatregelen worden genomen, zoals voorkomen dat mensen langer dan een half uur in de zon moeten werken. Bij temperaturen boven de 30 graden kan het zelfs gebeuren dat als er alleen in de open zon wordt gewerkt, de activiteiten moeten worden afgelast.

Maatregelen en aansprakelijkheid

Risico's kan iedereen bedenken, het gaat er natuurlijk om wat u als werkgroep gedaan heeft om ze zoveel mogelijk te verkleinen. Let wel, niemand kan 100% procent veiligheid garanderen. Dat weten ook verzekeringsmaatschappijen. Deze willen echter wel weten of u als werkgroep nagedacht heeft over de mogelijke risico's en of u de maatregelen hiertegen ook daadwerkelijk genomen hebt. Mocht u als groep daar nalatig in geweest zijn, bijvoorbeeld doordat u nooit een EHBO koffer meeneemt, terwijl u wel zaagwerk verricht, dan kan het gebeuren dat uw groep door een verzekeringsmaatschappij van een slachtoffer aansprakelijk wordt gesteld. Uw eigen verzekering, of de vrijwilligersverzekering van Nederlandse Gemeenten, zullen eveneens kijken naar mogelijke nalatigheden, waardoor u uiteindelijk als groep voor de kosten van het slachtoffer aansprakelijk kan worden gesteld.

Bij maatregelen moet je denken aan de volgende initiatieven:

- volgen van cursussen van Landschap Noord-Holland, waar Arbo richtlijnen altijd een belangrijke plaats innemen.
- zorgen dat tenminste 1 persoon in de groep een EHBO opleiding heeft genoten (wordt in verkorte vorm aangeboden door LNH).
- naleven van veiligheidsvoorschriften bij het gebruik van gereedschappen en machines.
- meenemen van EHBO koffers en mobiele telefoons.
- het geven van veiligheidsinstructies voorafgaande aan het werk.
- het checken van groepsleden op ziekten en kwalen die relevant zijn voor de veiligheid.
- speciale begeleiding van nieuwe mensen, kinderen en jongeren.
- afwerken van checkbladen voor het veilig werken.
- altijd genoeg water of extra kleding meenemen.
- niet werken bij 30 graden Celsius of meer.
- zorgen dat mensen petten ophebben bij warm en zonnig weer.
- zorgen voor zonnebrandolie, muggenolie en tekenpennen enz.

Tot slot een tip; houdt als werkgroep een logboek bij. Hierin kun je afspraken, maatregelen, voorvallen en ook inhoudelijke informatie kwijt over de werkdagen. Alles is dan te verifiëren. Niet alleen handig en een bewijs dat je hebt nagedacht over veilig werken, maar ook erg leuk om later terug te lezen.

Opmerkingen

Wat moet je bij de opmerkingen noteren? In ieder geval het volgende. Het komt geregeld voor dat maatregelen nog niet of nog niet afdoende genomen zijn. Vermeldt dan bij de opmerkingen hoe hier aan gewerkt wordt en door wie en wanneer de maatregel genomen moet zijn. Bijvoorbeeld; stel dat iemand van de groep op de nominatie staat om de EHBO cursus bij LNH te volgen. Je kan dat dan als maatregel bij het risico van zaag en snijwonden vermelden, omdat een EHBO'er deze goed kan verbinden en de risico's op complicaties zo kleiner maakt. Vergeet er niet bij te melden wanneer de maatregel wordt uitgevoerd. Een enkele keer kan je weinig maatregelen nemen om iets te voorkomen, maar kan je wel voorzorgen treffen om goed te kunnen handelen als het gebeurt. Zorg bijvoorbeeld dat je hebt nagedacht over mogelijke aanrijroutes voor ambulances of andere hulpverleners. Heel soms kan je bij opmerkingen niet veel anders vermelden dan dat je over een specifiek probleem aan het nadenken bent en dat je samen met LNH naar een oplossing zoekt.

Eventuele toelichting over de groep

Een enkele keer kan je in het schema niet voldoende informatie kwijt over bijvoorbeeld de samenstelling van je groep. Dat kan je dan in een eventuele toelichting zetten. Vooral bij groepen die samenwerken met zorginstellingen of die meerdere groepsleden hebben met psychische- of lichamelijke gezondheidsklachten is het aan te raden maatregelen en afspraken goed op een rij te zetten in een toelichting.

Eventuele toelichting over risico's of groepsafspraken

Soms is er veel te melden over mogelijke risico's. Denk bijvoorbeeld aan het zware bosbeheer met vellen van oude bomen en veel lier werk. Er moeten dan zoveel maatregelen genomen worden, dat deze het best even apart in een toelichting kunnen worden vermeld.

In een werkgroep moeten mensen weten waar ze zich aan moeten houden en dat moet ergens terug te vinden zijn. Zet groepsafspraken daarom altijd op papier. Dit betreft ook zaken die met veilig werken te maken hebben. Hierin kan je bijvoorbeeld opnemen wat je doet met groepsleden die de veiligheidsrichtlijnen niet willen naleven (bijvoorbeeld schorsen of met meerdere getuigen erbij laten weten dat zo iemand op eigen risico werkt en door de groep gewaarschuwd is).

Tot slot

Goed georganiseerd werken en je degelijk voorbereiden op mogelijke calamiteiten verkleint de kans op ongelukken aanzienlijk. Neem ARBO dus serieus, het zal ook je plezier in het werk aanzienlijk vergroten.